

penumbra dinăuntru se ivise silueta unei femei între două vârste, îmbrăcată toată în negru și cu un trandafir la ureche. În ciuda anilor – nu mai puțini de patruzeci – se ținea încă bine: era o mulțră semeță, cu ochii aurii și aprigi, cu părul tuns scurt, după forma craniului, ca o cască de bumbac sârmos. Doctorul Urbino n-a recunoscut-o, deși o zărise vag de câteva ori în timpul partidelor de șah din atelierul fotografului, iar odată, îi prescrieseră niște pliculețe de chinină pentru febra recurentă de care suferea. I-a întins mâna, iar ea i-a cuprins-o într-ale sale, nu atât în chip de salut, ci ca să-l ajute să intre. Salonul, care păstra aroma de răcoare și murmurul nevăzută al unui crâng, era ticsit cu mobile și obiecte de valoare, așezate fără ostentație, la locul lor firesc. Doctorul Urbino își aminti fără amărăciune de prăvălioara unui negustor de antichități din Paris, la numărul 26, de pe strada Montmartre, într-o luni de toamnă din secolul precedent. Femeia luă loc în fața lui și-i vorbi într-o spaniolă greoaie:

– Vă rog să vă simțiți ca la dumneavoastră acasă, domnule doctor. Nu vă așteptam așa de curând.

Doctorul Urbino se simți parcă deconspirat. O cercetă atent, își opri privirea asupra veșmintelor îndoliate, descoperi demnitatea cu care își purta durerea și abia atunci înțelese că vizita lui nu avea niciun rost, pentru că ea cunoștea mai bine decât el toate destăinuirile și justificările cuprinse în scrisoarea postumă a lui Jeremiah de Saint-Amour. Nu se înșela. Ea îi ținuse tovarășie până în preajma morții, așa cum îl însoțise timp de aproape douăzeci de ani, cu o devoțiune și o tandrețe umilă care semănau îndeajuns cu dragostea, deși nimeni din această capitală adormită de provincie, unde până și secretele de stat erau de domeniul public,

nu bănuise nimic. Se cunoscuseră într-un spital pentru drumeți din Port-au-Prince, orașul ei de baștină, unde el își începuse viața de pribeag, și l-a urmat până aici un an mai târziu, pentru o vizită scurtă, deși amândoi știau, fără a se fi înțeles mai dinainte, că venea ca să rămână pentru totdeauna. Ea era cea care făcea curățenie și ordine în atelier o dată pe săptămână, dar nici chiar vecinii cei mai bănuitori n-au confundat aparențele cu adevărul, presupunând, ca toți ceilalți, că invaliditatea lui Jeremiah de Saint-Amour nu se rezuma doar la mers. Chiar și doctorul Urbino credea același lucru, din motive de ordin medical bine întemeiate, și niciodată nu și-ar fi închipuit că în viața lui exista o femeie, dacă el însuși nu i-ar fi mărturisit-o în scrisoare. Oricum, îi venea foarte greu să înțeleagă motivele pentru care două persoane mature, libere și fără trecut, străine de prejudecățile unei societăți preocupate numai de ea însăși, preferaseră riscurile iubirilor interzise. Ea se grăbi să-i explice: „Asta era plăcerea lui“. În plus, clandestinitatea, chiar dacă împărtășită cu un bărbat care nu-i aparținuse niciodată pe deplin, dar în care amândoi cunoscuseră nu o dată explozia instantanee a fericirii, nu i se păruse o condiție inacceptabilă. Dimpotrivă: viața îi demonstrase că era, poate, exemplară.

În seara precedentă fuseseră la cinema, fiecare pe contul său și pe locuri depărtate, așa cum făceau de cel puțin două ori pe lună, de când imigrantul italian Galileo Daconte amenajase un cinematograf în aer liber printre ruinele unei mănăstiri din secolul al XVII-lea. Au văzut un film ecranizat după un roman la modă cu un an în urmă, pe care doctorul Urbino îl citise cu inima îndurerată de cruzimea războiului: *Nimic nou pe frontul de*

vest'. S-au întâlnit apoi în atelier, iar ei i s-a părut că nu era în apele lui, dar și-a spus că starea aceea se datora scenelor brutale, cu răniți agonizând prin noroi. A încercat să-i alunge gândurile negre propunându-i să joace șah, iar el, ca să-i facă plăcere, a acceptat, dar juca neatent, cu piesele albe, bineînțeles, până când, descoperind înaintea ei că urma să fie învins în doar patru mutări, a capitulat fără glorie. Abia atunci a înțeles doctorul că ea fusese adversarul din partida finală, și nu generalul Jerónimo Argote, cum își închipuise el. Murmură preocupat:

– Era o partidă magistrală!

Ea ținu să precizeze că nu-i revenea niciun merit, pentru că Jeremiah de Saint-Amour, rățicit deja în neregurile morții, muta piesele fără iubire. Când au întrerupt partida, cam pe la unsprezece și un sfert, fiindcă pe străzi ecourile petrecerii se stinseseră de mult, el a rugat-o să-l lase singur. Voia să-i scrie doctorului Juvenal Urbino, pe care-l considera bărbatul cel mai vrednic de stimă din câți cunoscuse și chiar mai mult decât atât, un prieten de suflet, cum îi plăcea să spună, deși singura afinitate dintre ei era pasiunea pentru jocul de șah, înțeles ca un dialog al rațiunii, și nu ca o știință. Atunci a fost sigură că Jeremiah de Saint-Amour ajunsese la căpătul agoniei și că nu-i mai rămânea de trăit decât răstimpul necesar pentru a scrie scrisoarea. Doctorului nu-i venea să creadă:

– Așadar, dumneata știi!

Nu numai că știa, a încuviințat ea, dar îl ajutase să-și suporte agonia cu aceeași dragoste cu care îl ajutase să

¹ Filmul a fost realizat la Hollywood după romanul omonim al scriitorului german Erich Maria Remarque. (n.tr.)

descoperire fericirea. Fiindcă asta însemnaseră pentru el ultimele unsprezece luni: o cumplită agonie.

– Era de datoria dumitale să-l oprești, să povestești și altora ce avea de gând, spuse doctorul.

– Nu-i puteam face una ca asta tocmai eu, răspunse ea indignată. Îl iubeam prea mult.

Doctorul Urbino era convins că auzise tot ce se putea auzi pe lumea asta, dar niciodată până atunci nu-i fusese dat să audă ceva asemănător, și încă rostit cu atâta simplitate. A privit-o îndelung, pentru a și-o întipări bine în minte: așa cum stătea în fața lui, neclintită în rochia ei neagră, cu ochii aceia de șopârlă și trandafirul la ureche, părea o divinitate fluvială. Cu mult timp în urmă, pe un țărm stingher din Haiti, unde amândoi zăceau goi pe nisip după ce făcuseră dragoste, Jeremiah de Saint-Amour oftase pe neașteptate: „Niciodată n-am să fiu bătrân“. Ea i-a tălmăcit spusele ca pe o dorință eroică de a lupta fără preget împotriva urmelor necruțătoare lăsate de trecerea vremii, dar el a fost mai explicit: era ferm hotărât să-și ia viața la șazeci de ani.

Îi împlinise chiar în acel an, la douăzeci și trei ianuarie, și în aceeași zi stabilise ca ultim termen ajunul Rusaliilor, sărbătoarea cea mai importantă a orașului, consacrat cultului Sfântului Duh. Nu exista niciun detaliu din seara precedentă pe care ea să nu-l fi cunoscut și nu o dată vorbiseră despre asta, înfruntând torentul năvalnic al zilelor pe care nici el, nici ea nu-l mai puteau stăvili. Jeremiah de Saint-Amour iubea viața cu o patimă lipsită de sens, îndrăgea marea și dragostea, își iubea câinele și o iubea pe ea, iar pe măsură ce ziua stabilită se apropia, se lăsa tot mai mult copleșit de disperare, ca și cum moartea lui n-ar fi fost o hotărâre proprie, ci un destin necruțător.

– Aseară, când l-am lăsat singur, era dus de pe lumea asta, a mai spus ea.

Intenționase să ia câinele acasă, dar el l-a privit cum moțăia, tolănit lângă cârje, și, mângâindu-l cu vârful degetelor, a spus: „Îmi pare rău, dar Mister Woodrow Wilson¹ merge cu mine“. I-a cerut să-l lege de piciorul patului în timp ce el scria, iar ea i-a respectat întocmai rugămintea, dar a făcut un nod fals, pentru ca animalul să se poată desprinde mai ușor. Acela fusese singurul ei act de infidelitate, născut din dorința de a și-l putea aminti pe mai departe pe stăpân privind în ochii hibernali ai câinelui. Dar doctorul Urbino a întrerupt-o pentru a-i povesti adevărul: câinele nu fugise. „Înseamnă că n-a vrut“, a spus ea. Și s-a bucurat, pentru că prefera să-l evoce în continuare pe iubitul mort întocmai cum îi ceruse chiar el în ajun, când, lăsând deoparte scrisoarea începută, a privit-o pentru ultima dată și i-a spus:

– Amintește-ți de mine cu un trandafir.

A ajuns acasă nu mult după miezul nopții. S-a trântit îmbrăcată în pat și a început să fumeze, aprinzându-și țigară de la țigară, pentru a-i lăsa răgazul să termine scrisoarea, care, știa și ea prea bine, era lungă și anevoioasă, iar când au început să urle câinii, puțin înainte de ora trei, a pus pe foc apa pentru cafea, s-a îmbrăcat în doliu strict și a tăiat din grădina cel dintâi trandafir al zilei. Doctorul Urbino își imagina deja cât de mult avea să deteste amintirea acelei femei pe care nimeni și nimic nu o mai putea izbăvi, convins fiind că știe chiar și motivul: numai o persoană fără principii putea arăta atâta condescendență față de durere.

¹ Thomas Woodrow Wilson (1852–1924), președinte al Statelor Unite între anii 1912 și 1920 (n.tr.)

Până la sfârșitul vizitei, ea i-a mai oferit și alte argumente în favoarea acestei presupunerii. Așa cum îi făgăduise iubitului său, nu va asista la înmormântare, deși doctorul Urbino era sigur că înțelesese cu totul altceva dintr-un paragraf al scrisorii. Nu avea să verse nicio lacrimă, nu-și va irosi restul zilelor fierbând înăbușit în zeama de larve a memoriei, nu se va îngropa de vie între patru pereți, ca să-și țesească lințoliul, după obiceiul văduvelor din partea locului. Avea de gând să vândă casa lui Jeremiah de Saint-Amour, care, începând din acea clipă, îi aparținea cu tot ce se afla înăuntru, după cum era stipulat în scrisoare, și va continua să ducă viața dintotdeauna, fără să se plângă de nimic, în boleșnița asta de sărăntoci unde fusese atât de fericită.

Cuvintele ei l-au urmărit pe doctorul Juvenal Urbino tot drumul spre casă: „Boleșnița asta de sărăntoci“. Nu era un calificativ lipsit de temeii. Căci orașul, orașul lui, rămăsese neschimbat, parcă în afara timpului: același oraș răscopt de soare și arid din vremea terurilor nocturne și a plăcerilor solitare ce-i băntuiseră pubertatea, unde florile se cocleau, iar sarea se topea, și căruia nu i se întâmplase nimic deosebit vreme de patru veacuri, în afara faptului că îmbătrânea pe nesimțite, printre dafini veștejiți și smârcuri stătute. Iarna, ploile rezezi și pustii-toare făceau să se reverse latrinele, transformând străzile în mocirle puturoase. Vara, o pulbere invizibilă și zgrunțuroasă ca praful de cretă încins la roșu se furișea chiar și prin fisurile cele mai tainice ale imaginației, stârnită de vânturile năprasnice care smulgeau acoperișurile de pe case și înălțau copiii prin văzduh. Sâmbăta, mulatrii din mahalalele sărace își părăseau ca într-un vârtej coșmeliile din carton și tablă, luându-și cu ei animalele din ogradă, mâncare și băutură, și năvăleau, într-o revărsare de

veselie, pe țărmurile stâncoase din sectorul colonial. Până nu demult, unii dintre cei mai bătrâni purtau pe piept, întipărit cu fierul roșu, însemnul regal al sclavilor. La sfârșit de săptămână, dansau ca niște apucați, se îmbătau până cădeau lați cu rachiul făcut în casă, se iubeau în văzul tuturor prin tufele de *icaco*, iar la miezul nopții de duminică spre luni, întărâtați toți contra tuturor, săreau la bătaie, iar chiolhanul se sfârșea cu încăierări sângeroase. Era aceeași mulțime dezlănțuită care, în celelalte zile ale săptămânii, se strecura prin piețele și pe străduțele cartierelor vechi, vânzând tot ce se putea vinde, insuflând orașului amorțit o frenezie de bălci omenesc ce duhnea a pește prăjit: o viață nouă.

Eliberarea de sub stăpânirea spaniolilor, iar, mai apoi, abolirea sclaviei au accentuat starea de decadență încă onorabilă în care se născuse și crescuse doctorul Juvenal Urbino. Marile familii aristocratice de odinioară se cufundau în tăcerea așternută peste castelele lor văduvite de podoabe. Pe străduțele întortocheate, acoperite cu caldarâm, care-și dovediseră utilitatea la vreme de război sau când orașul era atacat de pirați, bălăriile creșteau în voie, atârnav prin balcoane, se strecurau prin crăpături, năpădind până și zidurile de piatră ale celor mai bine întreținute palate, iar singurul semn de viață la ceasurile amiezii erau exercițiile languroase de pian ce răsunau în penumbra siestei. Înăuntru, în iatacurile răcoroase, mirosind a tămâie, femeile se fereau de soare ca de o boală rușinoasă, iar când ieșeau din casă, fie și numai ca să se ducă la biserică, pentru slujba din zori, își ascundeau obrazul sub mantilă. Iubirile lor erau domoale și anevoioase, tulburate de presimțiri apăsătoare, iar viața li se părea fără sfârșit. Spre seară, în clipa opresivă a trecerii, se stârnea dinspre mlaștini o vijelie

de fânțari setoși de sânge, iar un abur dulceag de scârnă umană, cald și trist, răscolea în străfundurile sufletelor certitudinea morții.

Căci din viața proprie orașului colonial, pe care tânărul Juvenal Urbino îl idealiza în melancoliile lui de la Paris, nu mai rămăsese altceva decât năluca amintirii. În secolul al XVIII-lea, avusese cel mai înfloritor comerț din zona Caraibilor, îndeosebi datorită privilegiului ingrat de a fi cea mai mare piață de sclavi africani din cele două Americi. Tot aici își aveau reședința obișnuită viceregiul Noului Regat al Grenadei¹, care preferau să guverneze dintr-un loc deschis spre oceanul lumii decât din capitala îndepărtată și geroasă, învăluită într-o burniță de veacuri, care le altera simțul realității. De câteva ori pe an, în golf se adunau galioanele încărcate cu avuțiile din Potosi², din Quito sau Veracruz, iar orașul își trăia atunci ceea ce a fost adevărata sa epocă de glorie. Vineri 8 iunie 1708, la ceasurile patru după-amiază, galionul *San José*, cu o încărcătură de pietre și metale prețioase, valorând la vremea respectivă o jumătate de miliard de *pesos*, a fost scufundat de o escadrilă engleză în dreptul intrării în port și, deși trecuseră două veacuri bune de atunci, încă nu fusese scos la suprafață. Comoara aceea care zăcea în adâncuri de coral, dimpreună cu cadavrul comandantului plutind pe-o rână la postul de comandă erau adesea evocate de istorici ca o emblemă a orașului înecat în amintiri.

¹ În timpul stăpânirii spaniole, Columbia era cunoscută sub numele de Noua Grenadă. În 1718, a luat ființă vicereatul Noua Grenadă, cuprinzând, pe lângă Columbia, Guyana și Panama. (n.tr.)

² Oraș din Bolivia, situat la peste patru mii de metri altitudine, cunoscut de timpuriu pentru bogățiile sale minerale. Motiv pentru care era denumit „Orașul Imperial“. În vorbirea obișnuită, „Potosi“ a ajuns, prin antonomază, să denumească o bogăție neobișnuită. (n.tr.)

De cealaltă parte a golfului, în cartierul rezidențial La Manga, casa doctorului Juvenal Urbino părea că aparține altor vremuri. Era mare și răcoroasă, cu un singur nivel și un portic cu coloane dorice, de unde puteai cuprinde cu privirea apele stătute ale golfului, pline de miisme și resturi de epave. De la intrare și până la bucătărie, toate încăperile erau pardosite cu dale albe și negre, ca o tablă de șah, amănunt pus nu o dată pe seama pasiunii predominante a doctorului Urbino, când, de fapt, era vorba de preferințele meșterilor catalani care înălțaseră la începutul secolului acel cartier de parveniți. Salonul, spațios, cu plafonul înalt, ca de altfel întreaga casă, și cu șase ferestre mari ce se deschideau spre stradă, era despărțit de sufragerie printr-un glasvand enorm, împodobit cu ramuri de viță-de-vie, ciorchini și fecioare ademenite de fluieri de fauni într-un crâng de bronz. Toate mobilele, chiar și pendula din salon, cu aerul ei de străjer viu, erau originale englezești de la sfârșitul secolului al XIX-lea, candelabrele aveau ciucuri din cristale de rocă și peste tot se zăreau vase de Sèvres sau bibelouri din alabastru înfățișând scene bucolice. Acea coerență se sfârșea însă în celelalte încăperi ale casei, unde fotoliile de răchită se învecinau cu balansoarele vieneze și taburetele din piele, lucrate de meșteri artizani locali. În dormitoare, în afară de paturi, atârnavu splendide hamace lucrate la San Jacinto, cu ciucuri colorați pe margini și numele stăpânului brodat în caractere gotice, cu fir de mătase. În spațiul aflat pe o latură a sufrageriei, destinat inițial meselor festive, fusese amenajat un salon de muzică, unde se organizau concerte pentru un cerc restrâns de prieteni când în oraș soseau interpreți celebri. Dalele pardoselii erau acoperite cu covoare turcești, cumpărate la Expoziția Universală de la Paris, care atenuau orice

zgomot, lângă un patefon de fabricație recentă străjuia o etajeră cu discuri așezate în ordine, iar într-un colț, acoperit cu un șal de Manila, se afla pianul, la care doctorul Urbino nu mai cântase de mulți ani. Întreaga casă vădea grija și buna chibzuială a unei femei cu picioarele pe pământ. Nicăieri însă nu domnea solemnitatea meticuloasă din bibliotecă, adevărat sanctuar al doctorului Urbino mai înainte ca bătrânețea să-l doboare. Păstrase fotoliile din piele și biroul de nuc care aparținuseră tatălui său, dar de jur împrejurul lor acoperise toți pereții, chiar și ferestrele, cu rafturi închise cu geamuri, în care așezase într-o ordine aproape demențială trei mii de tomuri legate în piele de vițel, cu inițialele aurite ale numelui său pe cotor. Spre deosebire de celelalte încăperi, aflate în calea tuturor zgomotelor și miasmelor ce răzbăteau dinspre port, în bibliotecă domnea tainica pace și mireasma unei abații. Născuți și crescuți în credința caraibiană, adânc înrădăcinată, potrivit căreia ușile și ferestrele trebuiau deschise larg pentru a convoca o răcoare inexistentă, doctorul Urbino și soția sa au simțit la început că se sufocă din pricina claustrării. Până la urmă, s-au convins de binefacerile metodelor folosite împotriva căldurii de romani, care-și țineau casele închise în zăduful din luna august, ca să nu pătrundă înăuntru aerul dogoritor de pe stradă, și le deschideau larg când începea să adie briza nopții. Casa lor a fost de atunci cea mai răcoroasă sub soarele necruțător din La Manga și era o adevărată fericire să te poți odihni în semiîntunericul dormitoarelor, iar spre seară, să privești de pe terasa exterioară cargoboturile grele și cenușii, venind dinspre New Orleans, sau vapoarele fluviale cu zbatouri, care, la căderea nopții, își aprindeau luminile și purificau cu o trambă de melodii cloaca stătută